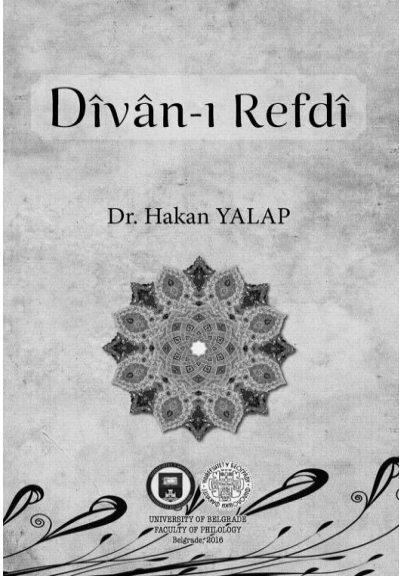

YAYIN TANITIM

Dr. Hakan YALAP, *Dîvân-ı Refdî*, 2016, University of Belgrade Faculty Of Philology, Belgrade, 408 s.

Dr. Marija ĐINĐIĆ*

Şiir ağırlıklı bir edebiyat olan Dîvan edebiyatı 11. yüzyıldan 1860'a kadar çok ürün vermiştir. Uzun zamandır süren araştırmalar neticesinde çok önemli dîvânlar belirlenmiş, bunlar üzerinde akademik çalışmalar yapılmış ve hâlâ da yapılmaktadır. Lâkin üzerinde akademik olarak çalışma yapılmamış onlarca dîvân dünya kütüphanelerinde araştırmacıları beklemektedir. Bunlardan biri Hakan Yalap tarafından keşfedilen Dîvân-ı Refdî'dir. Eserin tek nüshası Almanya Leibzig Üniversitesi Kütüphanesi'nde B. or. 068-01-02 numarasıyla kayıtlı bulunmaktadır.¹.

Refdî Dîvânı, XVII. yüzyılın önemli âlim ve şâirlerinden Abdülkerimzâde Mehmet Refdî'ye (öl. 27 Ocak 1722) ait bir eserdir. Hakan Yalap tarafından incelenen bu eserle şimdiye kadar hayatı ve edebi kişiliği hakkında henüz akademik bir çalışma yapılmamış olan ancak biyografik kaynaklarda hakkında övgüyle bahsedilen Osmanlı şâirinin yaşamı ve edebî kişiliği ortaya konmuş ve şâirin Dîvân'ıyla yeni bir eser vücut bulmuştur. Bu vesileyle 2016 yılında Hakan Yalap tarafından ilk defa yayınlanan bu eserin Türk edebiyatı açısından yararlı olduğu noktasından hareket ederek eserin tanıtımının yapılmasını faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ljiljana Markovic'in kitapta bir takdim yazısı bulunmaktadır. Bu takdim yazısında

* Sırp Bil. ve San. Akd., Sırp Dili Ens., Belgrad, Sırbistan, Marija.Djindjic@isj.sanu.ac.rs

¹ 79 varak olan eser, 19,4 x 12 cm ve 13 x 7 cm ölçülerindedir.

Markovic, kitabın yazılma macerasına dikkat çekmekte, kitabın Belgrad Üniversitesinde basılan ilk Türkçe eser olması vesilesiyle Sırbistan ve Türkiye arasındaki akademik işbirliğinin devam etmesi temennisini dile getirmektedir.

Ön söz ve kısaltmalarla başlayan eser, Giriş, 1. Bölüm, 2. Bölüm başlıklı üç ana bölümden oluşmaktadır.

Yalap, kitabın önsözünde eserin içeriği hakkında bilgiler vermektedir.

Kitabın giriş bölümünde *XVII. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Tarihi ve Siyasî Durum* ve *XVII. Yüzyıl Osmanlı Sahası Türk Edebiyatına Genel Bakış* başlıkları hakkında tarihî ve edebî telhis yapılmıştır. Bu bölümde, XVII. yüzyılda Osmanlı Devletinin tarihî ve siyasî durumu özet biçimde, tarih metodunun anlatımsal özelliklerinden sıyrılarak, yazarın edebî sunumuyla akıcı biçimde yorumlanmıştır. Akabinde, Osmanlının siyasî ve tarihî durumu, edebiyat ilmiyle ve ilgili dönemde sözü geçen edebî üslubun tipik nitelikleriyle harmanlanarak, *XVII. Yüzyıl Osmanlı Sahası Türk Edebiyatına Genel Bakış* başlığı altında okura sunulmuştur.

Okurun esere her bakımdan nüfuz edebilmesi için bu tür bir giriş bölümü yazılmasının son derece faydalı olduğunu belirtmek gerekmektedir. Edebiyat ve edebiyatın tarihini göz önüne alırsak aslında her edebî metne bu tarz bir tarihi inceleme konulması yerinde olacaktır.

XVII. Yüzyıl Osmanlı Devleti için siyasî ve sosyal açıdan sıkıntılı bir dönem olmuştur. Buna rağmen, edebiyat dalında birçok kitap kaleme alınmıştır. Kasîdede Nefî (öl. 1635) ve Sabrî (öl. 1645), gazelde Şeyhülislâm Yahyâ (öl. 1644), Şeyhülislâm Bahâyî (öl. 1654), Nâ'îlî-i Kadîm (öl. 1666), Fehîm-i Kadîm (öl. 1647), Vecdî (öl. 1661), Nâbî (öl. 1712), Mezâkî (öl. 1676), Neşâtî (öl. 1674), İsmetî (öl. 1665), Şehrî (öl. 1660), mesnevîde ise Nâdirî (öl. 1626), Hâletî (öl. 1631) ve Atâyî (öl. 1635) 17. yüzyılın önemli temsilcilerindendir (Yalap, 2016b: 23-30). Yazar, XVII. yüzyıl Osmanlı sahası Türk Edebiyatını önemli yönleriyle incelemiş, Refdî'nin bahse konu yüzyıl içerisindeki yerinin tenkidini kolaylaştırmıştır.

Dîvân-ı Refdî'nin I. Bölümünde tezkireler ve diğer tarihî kaynaklardan hareketle Refdî'nin mümkün olan en geniş biyografisi yazılmaya çalışılmıştır.

Gerçek adı Mehmet olan Refdî 1056/1646-47 yılında doğmuştur. Kerimzâde sanıyla meşhur olan Bosnalı Abdülkerim Efendi (öl. 1096/1684-85)'nin oğludur. Medrese eğitimini tamamladıktan sonra

Minkârîzâde Yahyâ Efendi'den mülâzım oldu. 1094/1682-83'te müderrislik mesleğine başlamıştır. Şâir, 1120/1708-09 Selânik mevleviyetine atanmış, 1126/1714-15 yılında Şam kadısı olmuştur. Kısa bir zaman sonra da Mekke kadılığına atanmıştır. Refdî, şâir bir aileden gelmektedir. Şâirin babası Sâmî'î Abdülkerim Efendi, Saraybosnalı olup dönemindeki fazilet ve irfan sâhibi insanlardan biridir. Refdî, 27 Ocak 1722 yılında ölmüştür (Yalap, 2016a:1030; 2016b:33-36). Yine Refdî ile ilgili olarak Lal-izâde Şeyh Mehmet'in:

*Ol fâzıl-ı yegâne pesendýde-i enâm
 Ğâcizter idi vaşf-ı kemâlinde õās uĖ ām
 Ğazm-i sarāy-ı āõret etdikde târyõi
 Ğabdü'l-kerým Efendi'ye firdevs ola maõãm*

dizelerinden ölüm tarihi hakkında bilgilere erişilmiştir (Yalap, 2016b:34).

Eser, yazarın yaşam öyküsünden sonra edebî kişiliği ve poetikasına yönelmiştir. Her ne kadar Refdî hakkındaki bilgilere erişim kısıtlı ise de, kitap yazarının çalışmalarıyla Sâfâyi'de yer alan Es'adzâde Kâşif Efendi'nin takrizi, Refdî'nin edebî üslubuna ve kendine özgü poetikasına ilişkin bilgiler edinmeyi epeyce kolaylaştırmıştır. Dîvan şâirleri içinde klâsik olarak kabul edilen Farişî şâir ve Fars şiirlerine övgüye Refdî de rastlanmaz, çünkü onun için asıl üstatlar Türk şâirleridir. Yalnızca bu farklılık bile Refdî'nin eserinde yer alan ve diğer şâirler hakkındaki görüşleri araştırılmaya değerdir.

Şiir konusundaki görüşlerinin temelinde ise Nef'î yatar ve şiiri bu haliyle bir “tantana” olarak nitelendirir:

*Bu deñlü tañtana-i şî'rüñe senüñ Refdî
 Felekde bu ğazel-i rümiyânedür bâ'is* (Yalap, 2016b: 50)

Bu bağlamda şiir için “taze şiir” mefhumunu ortaya koyar:

*Erbâb-ı tabi içinde aceb var mı Refdiyâ
 Şiir-i terüñde tâze bu maãmûna taş atar* (Yalap, 2016b: 50)

Yalap kendi eserinde, dîvân sahibi şâirin şiirini hem biçimsel hem üslup açısından da değerlendirmiştir. Yazar, Refdî'nin kullandığı aruz kalıplarını istatistiğe dökmüş ve sıkça kullandığı aruz kalıplarını betimleyebilmiştir. Refdî'nin biçimsel şiir algısını, yine onun şiirlerinden çözümlemeye çalışan Yalap, Refdî'nin kafiye ve redif kullanımlarındaki sıklıklardan yola çıkarak belirlemelerde bulunmuştur. Bu belirlemeleri ortaya koyarken, farklı bir çözümleme ile, dilbilgisel yapılardan da yararlanabilmiştir:

*Refdî'nin kelime hâlinde kullandığı rediflerde isimlerden çok
 fiil kullanması dikkat çekicidir:*

*Azm-i gülgeşt eylesün uşşâkı giryân eylesün
Gül'ieârum bülbülânı gâhi handân eylesün (G. 149/ 1)*" (Yalap, 2016b: 60)

Refdî'nin şairliği hakkında değerlendirmede bulunan tezkireciler, onun şairliğinden övgüyle bahsederler. Sâlim'e göre Refdî, şairler arasında bir hayli şöhrete sahiptir (Sâlim, 2005:363).

Refdî klâsik üslûbu iyi temsil eden şairlerden biri olarak kabul edilebilir. Çünkü onun şiirlerinde anlam açık ve külfetsizdir. Aruz veznini başarıyla kullanan şairin Dîvân'ında ses ve âhenk unsurları önemli yer tutmaktadır.

O, XVII. yüzyıl Dîvan şiiri geleneğinin sahip olduğu klâsik üslûba uygun şiirler yazmıştır. Şiirlerinin temel özelliği, tekellüften ve taklitten uzak olmasıdır. Yeri geldiğinde edebî sanatlardan istifade ederek şiirlerini ince hayallerle süslemesini de bilmiştir. Bu hâliyle âhenkli ve akıcı bir üslûba sahiptir (Yalap, 2016a:1032).

Dîvân'ında en fazla gazel nazım şeklini tercih eden Refdî sade bir dil kullanmıştır. Şâir, redif kullanmada çok mâhirdir olup gazellerinin hemen tamamı rediflidir:

*Başında 'âşık-ı zârûñ gam olmasun nÿolsun
Gam-ı 'aşka 'âşika gam-ı mahrem olmasun nÿolsun (Yalap, 2016b:199)*

*Beni mehcûr idenler yârdan Allâh'dan bulsun
Belâsın bulmasun dildârdan Allâh'dan bulsun (Yalap, 2016b:114)*

Dîvân'ında onun üstat bir şâir olduğunu gösteren çok güzel şiirleri vardır. Şiirlerinin anlam zenginliğine ve söz gücüne bakıldığında onun özgün bir şâir olduğu görülebilir.

*Ŧutuşup yandı yürek ðâne-i dil oldı óarâb
Yitiş ey eşk yitiş âb olur nâra Ŧilâc (Yalap, 2016b:114)*

*Biz mest-i mey ü vahdet-i 'aşkuz hele Refdî
Düşmez bize yârân ile cevelân-ı óarâbât (Yalap, 2016b:111)*

*Cihânda şanma rakibüñ yanußnda yâdı óalur
Bu gülşenüñ ne gül ü hârı ne bahârı óalur (Yalap, 2016b:124)*

*Ey óaşı kemânum nigeñüñ tir-i óaââdur
Her bir gaâabuñ bendeki bir óişm-ı Óudâ'dur (Yalap, 2016b:129)*

II. Bölümde, okura kolaylık ve yönlendirici olması adına, Dîvân metni oluşturulurken takip edilen imlâ hususiyetleri açıklanmış, metnin transkribe edilmesinde dikkat edilen özellikler ve yazım ilkeleri “Metinde Kullanılan İmlâ Hususiyetleri” başlığı altında verilmiştir. Dîvân’ın incelemeye alınan nüshasının özellikleri ve nüshaya ilişkin bilgiler ayrıntılı biçimde verilmiştir.

Dîvân-ı Refdî’de 4 kasîde (2b-9b), 1 tercî’ bend (9b-10b), 10 müseddes (10b-19a), 5 tahmîs (19a-22a), 5 rubâî (22a-22b), 1 lügaz (22b), 198 gazel (23b-72b) ve 43 müfred (73b-76b) bulunmaktadır. Dîvân’da 154. yaprakтан 158. yaprağa kadar Sirozlu Senâyî’ye ait olan ve kaside nazım şekliyle yazılan bir “Sûveri’l-Kur’an” istinsah edilmiştir. Kitapta Senâyî’ye ait olan bu manzumenin de çevriyazıyla verilmesi ve bu vesileyle bilim dünyasına tanıtılması yerinde olmuştur.

Dîvân’ın Baş Kısmı:

*Yâ Rab cemâl-i pâküñi göster nikâbdan
Kopsuñ òoparsa rûz-ı òiyâmet óicâbdan*

Dîvân’ın Son Kısmı:

*Yâ İlâhi bula cennetde maòâm-ı Ğâlý
Her ki òayr ile Senâýý òuluña ide duĞâ*

II. Bölümün sonuna Dîvân’ın çevriyazılı metni eklenmiştir. Çalışmanın sonuna şahıs ve yer isimlerinden oluşan bir dizin eklenmiştir. Yazarın çalıştığı nüsha tek nüsha olduğundan eserin sonuna Dîvân’ın tıpkıbasımının konulması yerinde olmuştur. Böylelikle eserin orijinal metinden takibi de yapılabilecek, araştırmacılara farklı bir kapı açılmış olacaktır.

Yrd. Doç. Dr. Hakan Yalap, Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı’ndan 2003 yılında mezun olmuştur. 2007 yılında Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde “*Subhizade Abdi Abdullah Hayatı. Edebi Kişiliği ve Divanı (İnceleme-Metin-İndeks)*”, adlı tezle yüksek lisans öğrenimini; 2014 yılında ise Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda “*İsmail Rîsühi-yi Ankaravî Şerh-i Mesnevî (Mecmû’atu’l-Letâyif ve Matmûratu’l-Ma’ârif)*” (II. Cilt (İnceleme-Metin- Sözlük) adlı teziyle doktora öğrenimini tamamlamıştır. Yrd. Doç. Dr. Hakan Yalap, 2014–2015 yılları arasında Sırbistan’da Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesinde öğretim üyesi olarak çalışmıştır. 2015 yılında Türkiye’ye dönen yazar halen Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

14. yüzyılda Osmanlı Türklerinin Balkanları fethetmesiyle birlikte doğrudan ve yoğun olarak Türkçe ile Balkan dilleri arasında dil temasları

başlamıştır ve Balkan topluluklarının yapısında büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Türkiye, Sırbistan için, sadece geçmişte değil, gelecekte de önemli bir devlet olarak, ekonomik, siyasî ve kültür ortağı olduğu için Sırbistan'da Türkoloji meşguliyeti ciddi, bilimsel, kültürel ve kamu faaliyeti sayılmalıdır. Belgrad'da 1926 yılında bütün eski Yugoslavya'nın ilk Şarkiyat Bölümü kuruldu (Yalap, 2015a:45). 2016 yılında 91. yıldönümü kutlanan Şarkiyat Bölümü, Osmanlıca, Çağdaş Türkçe ve Türk Edebiyatı'nı çeşitli yönleriyle araştıran uzman kadroları ile eğitim ve öğretime devam etmektedir. Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm öğrencileri V. yarıyıldan itibaren Klâsik Türk Edebiyatı dersleriyle tanışmaya başlamaktadır. Öte yandan bu kitap, Belgrad Üniversitesi tarafından yayınlanan ilk Türkçe eser olma özelliğini taşımaktadır.

Bu bakımdan, eserin konuyla ilgili hem Türkiye'de hem de Sırbistan'da okuyucu kitlesine tanıtılmasının yararlı olacağını düşündük. Bu eser, iki ülkede üniversite ortamında Dîvan edebiyatı alanında çalışmak isteyen araştırmacı ya da öğrencilerin yararlanabileceği pek çok yararlı bilgi içermektedir.

Hakan Yalap tarafından Refdî'nin Dîvân'ı yayımlandığında ortaya çıkan dil malzemesi, 17. yüzyıl anlamında da değerlendirildiğinde sadece Klâsik Türk Edebiyatı alanına önemli bir katkı sağlamakla kalmayacak aynı zamanda çok önemli bir filoloji malzemesi olacaktır.

KAYNAKÇA

- Sâlim (2005). *Tezkiretü 'ş-şu'arâ*. (Hzl. Adnan İnce). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- YALAP, Hakan (2015a). "*Sırbistan'da Türkoloji Eğitimi ve Türkçe Öğretimi/ Turcology Education And Turkish Teaching in Serbia*". International Journal of Languages Education and Teaching, Doi: [http://dx.doi.org/10.18298/ijlet.501.3\(2\),s.43-75](http://dx.doi.org/10.18298/ijlet.501.3(2),s.43-75).
- YALAP, Hakan (2015b). "*Subhizâde Abdî Abdullah, Hayatı, Şiir Sanatı ve Dîvânı/ Subhizâde Abdî Abdullah, His Life, His Poetry And His Dîvân*". Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 10/4 Winter 2015, p. 919-936, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7661>, ANKARA-TURKEY.
- YALAP, Hakan (2016a). "*Kudemâdan Bir Şâir: Abdülkerimzâde Mehmet Refdî Efendi ve Divan'ı*". Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. 11(4), 1025–1044.
- YALAP, Hakan (2016b). *Dîvân-ı Refdî*. Belgrad: Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Yayınları